

Küresel Yurtsuzlaştırma Operasyonu

Dijitalleşmenin ve sanal ağların dünyayı kuşattığı günümüzde bu küresel etkiden uzak kalmak özel çaba gerektirirken yerelleşme eğilimleri de zaman zaman gündem oluyor. 1970'lerden sonra ortaya çıkan ve giderek hız kazanan bu eğilimlerin (küreselleşme ve yerelleşme) izini Afrika kıtasında sürmek ise, bazen dikkat çekici ve ironik haberlerle karşılaşmak anlamına geliyor.

Google, Microsoft, Alibaba gibi dev küresel şirketlerin Afrika kıtasının dijitalleşmesine ve online alışverişin yanında sosyal medya etkileşim ağlarının kıtada kullanımının genişletilmesine yönelik çabaları ve bu doğrultuda milyar dolarlık yatırımlar yaptıkları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda; büyüyen ekonomik hacmi, alım gücü artan orta sınıfların oluşması ve gündem güne katlanarak artan demografisi ile Afrika kıtasının artık küresel şirketlerin es geçemeyeceği jeo-ekonomik bir alan olduğu görülüyor. Dev şirketler bu alanı kârlarını maksimize edecek şekilde yeniden dizayn etme arayışını sürdürürken bu arada insanların yaşam alanları ise çevre kirliliği, dağılma, kültürel soykırım gibi çeşitli tehditlerle kuşatılmaya devam ediyor. İnsanlar bir tür yurtsuzlaşmaya itilirken işin diğer cephesinde aynı insanlara online âlemde yeni sanal kimlikler ve yeni yurtlar vad ediliyor.

Bu minvalde geçtiğimiz günlerin dikkat çekici haberlerinden biri de dünyanın en bilindik online alışveriş platformlarından *Amazon*'un Güney Afrika'da yürüttüğü dev bütçeli bir projenin mahkemece durdurulmasıydı. Güney Afrikalı yerel bir topluluk olan Khoi-San (ya da Khoisan) ile *Amazon*'u karşı karşıya getiren proje, topluluğunun kutsalına ve çevreye verdiği zarar gerekçe gösterilerek mahkemeye taşınmıştı. Western Cape Yüksek Mahkemesi de yerli topluluk ile yeterince istişare yapılmadığına kanaat getirerek projeyi şimdilik durdurma kararı aldı.

Güney Afrika'da Afrika kıtasına yönelik bölgesel bir operasyon merkezi kurmak isteyen *Amazon*, 350 milyon dolar tutarındaki bir projeyi hayata geçirmek için geçen yıl düğmeye bastı. Ancak projenin yürütüldüğü Cape Town'daki River Club olarak adlandırılan lokasyon, Khoi-San topluluğunun hayvanlarını otlattığı, çeşitli etkinlikler düzenlediği ve en önemlisi de kutsal attettiği bir mekân. Detayları bir kenara bırakacak olursak işin özünde *Amazon* adlı küresel şirketin bu topluluğun kutsalına musallat olduğu görülüyor. Bu nedenle projeye karşı Khoi-San topluluğu üyelerinin bazılarınca itiraz ve protestolar yapıp proje mahkemeye taşınırken bazı topluluk üyeleri de yapılan yatırım ile iş imkânı sağlanacağı ve kompleks bünyesinde bir hatıra müzesi kurulacağı gibi vaatlerle ayartıldıkları için, Khoi-Sanlar arasındaki birlik ve bütünlük dağıtılmış. Bu aşamada mahkemenin durdurma kararının da proje sahiplerini biraz daha istişareye yönlendirmekten ibaret olduğu anlaşılıyor.

Afrika kıtasının güney kesimlerinde yaşayan Khoi-San topluluğu Güney Afrika'da sömürgecilik faaliyetlerine karşı direniş gösteren ilk topluluk olma özelliğine sahip. Ümit Burnu'nun dönülmesi ve Hindistan'a ulaşılmasıyla sonuçlanan "keşif" sürecinde Portekiz ve sonrasında Hollanda gibi erken sömürgecilik evresinde Afrika'nın güneyindeki topraklara giriş yapmak isteyen yabancı güçlere karşı direnen bu topluluğun bugün nüfusunun sayıca (çeşitli ülkelere dağılmış 400.000 kadar) az olmasındaki en büyük etken, esasında topluluğun daha önce soykırıma ve sürülmeye maruz kalmış ve büyük acılar yaşamış olmasıdır.

Amazon ile Khoi-Sanları karşı karşıya getiren bu durum, kendi içinde de son derece dikkat çekici ironiler barındırmakta. Amazonlar bugün Güney Amerika'da küreselleşmeye direnen yerli halkın tutunduğu son kale olma özelliğine sahipken ironik bir biçimde şirket olan *Amazon* tüm dünyayı alışveriş üzerinden fethetme arayışında. Diğer bir ironi ise, bu mücadelenin en güçlü ile en güçsüz arasında gerçekleşmesi. Bir tarafta piyasa değeri 1,6 trilyon dolar olan dev bir şirket, onun karşısında ise ekonomik yönden güçsüz bir topluluk yer almakta. Bana kalırsa en dikkat çekici ironi, tarihte Avrupalılar tarafından "rasyonalite" dışı algılanan ve toprakları verimli bir şekilde kullanamamakla yaftalanan yerli bir topluluğun, en verimli arazileri kutsallaştırmış olmasında yatmakta; çünkü "rasyonel" aklın temsilcisi *Amazon* bile yatırım için bu alanı seçmiş görünmekte.

Güney Afrika'da yaşanan bu güncel durum ister istemez Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un *Gün Olur Asra Bedel* romanında geçen benzer bir durumu anımsatmakta. Aytmatov'un bu etkileyici hikâyesinde Boranlı kasabasında yaşayan demir yolu işçileri ve ailelerinden oluşan küçük bir topluluk resmedilirken, geleneklere son derece saygı gösteren Yedigey isimli başkahraman, dostu Kazangap'ın ölümünün ardından cenazenin Sarı-Özek bozkırındaki ata mezarlığına (Ana-Beyit) defnedilmesine karar verir ve

küçük bir kabile ile yola çıkar. Bu mezarlık işkenceyle mankurtlaştırılarak belleği tamamen sıfırlanan oğlunun bilincini tekrar kazanması için uğraş veren Nayman Ana'nın anlatıldığı bir efsane ile ilişkili olduğundan yöre yaşayanlarınca kutsal sayılmaktadır. Ancak uzun bir yolculuğun ardından mezarlığa yaklaştığında Rusça konuşan bir Kazak asker tarafından durdurulan kabile, ata mezarlığının bulunduğu kutsal alanlarının uzay yarışında galip gelmeye çalışan emperyalist Sovyetler tarafından uzay üssüne dönüştürüldüğünü ve artık askerî bir bölgenin içinde kaldığını öğrenir. Giriş imkânsızdır! Yedigey'i oldukça sarsan bu yeni durum, geleneğin kesintiye uğraması, atalarla bağın kesilmesi anlamına gelen -kaba bir tabirle söyleyecek olursak- son derece şok edici bir durumdur. Kafiledelikler ellerinde kalan cenazeye âdeta Sarı-Özek bozkırında savurularak rastgele bir yerde defin işlemini yapar.

Khoi-Sanların karşı karşıya kaldığı durum da özü itibarıyla Boranlı kasabası sakinlerinin yaşadığı bu şok edici trajediden farksızdır. Dünyanın başka bir yerinde (Moskova, New York ya da Londra olabilir...) kurulmuş ve faaliyet gösteren bir şirket, geleneklerle özdeşleştirilen yurda el koyarak bir dönüşüm yapmakta, kutsallara saldırmakta ve hayatları değiştirmektedir. Yeni-sömürgecilik denen şeyin daha çok küresel şirketlerin omuzlarında yükseliyor olması bu nedenle şaşırtıcı değildir. Bu düzende toplumlar bir yandan yurtsuzlaşmaya, kutsallarını terk etmeye, darmadağın olmaya, savrulmaya itilirken öte yandan ise küresel şirketlerin ağlarının bir parçası olmaya ve sanal yurtlar edinmeye davet edilmektedirler. Küresel yurtsuzlaştırma operasyonu her gün yeni bir alanı kurutarak, dağıtarak, bozarak hız kesmeden sürüp gitmektedir.

Bugün Suriye, Yemen, Libya, Ukrayna, Filistin, Myanmar gibi yerlerde kaotik bir çağın gelişini müjdeleyen olaylar da bu sürecin dışında değil, aksine tam göbeğinde yer almaktadır. Küresel vizyonun yerel vizyonla örtüşemediği alanlar bir bir krize maruz kalırken dünyada gelir eşitsizliği büyümekte, zengin daha zengin yoksul ise daha yoksul olmaktadır. Hasılı küresel şirketler günden güne büyürken yurtsuzlaşan milyonlar rastgele sağa sola savrulmakta, kimi ise bu yıkımdan kutsallarını kurtarmaya çalışarak hak ve hukuk aramaktadır.